

Літвін Д. О.,
здобувач вищої освіти
факультету службово-бойової діяльності НГУ
Київського інституту Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

Науковий керівник:
Бейкун А. Л.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення
та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

КЛЮЧОВІ БЕЗПЕКОВІ КОНЦЕПТИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: З ОГЛЯДУ ПРАГНЕННЯ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ «ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА»

В умовах сьогодення головними та актуальними загрозами для національної безпеки України є російська збройна агресія та повномасштабне вторгнення армією ворога на територію України та окупація частини її території. Аксіомно позиціонується, що забезпечення національної безпеки в умовах правового режиму воєнного стану є одним з основних викликів, що стоять сьогодні перед нашою державою. Національна безпека держави виступає однією з базових цінностей, а її зміцнення є однією із стратегічних цілей України.

Російсько-українська війна стала ключовим фактором, який спричинив суттєві зміни у глобальній системі безпеки та міжнародному порядку. Цей конфлікт оголив слабкі місця існуючих міжнародних структур і альянсів, зокрема ООН, ЄС та НАТО, що вимагає їхньої трансформації та адаптації до сучасних викликів. У цьому контексті Україна відіграє важливу роль як «полігон» для напрацювання нових підходів у сфері державної та національної безпеки, особливо в умовах сучасної повномасштабної війни. Повномасштабна збройна агресія росії проти України стала рушійною силою змін у трансформації існуючого світового порядку. Під впливом нових викликів значний тиск відчують глобальні та регіональні інституційні структури, такі як ООН, ЄС, НАТО тощо. Виявилось, що спроби створити глобальну систему безпеки після розпаду СРСР, базуючись на принципі балансу національних інтересів, втілені в проектах на кшталт «Партнерство заради миру» чи «Хартія про особливе партнерство з НАТО», не досягли успіху. Ці ініціативи виявилися радше символічними, і сьогодні про них майже не згадують. Наразі гостро стоїть питання щодо здатності світових та національних політичних еліт ефективно реагувати на нові загрози глобальній та національній безпеці [1, с. 63].

На даний час, питаннями правового забезпечення національної безпеки України займається чимало дослідників. Разом з тим, варто відмітити у цьому контексті наукові доробки: Р. Алієва, Л. Балацка, А. Бейкуна, О. Вонсовича, О. Дзьобаня, О. Комісарова, Н. Комісарової, І. Котерліна, І. Кравченка, О. Кривенка, С. Мітряєвої, М. Орел, О. Пархоменко-Куцевіл, М. Прохоренка, І. Семенець-Орлової, Г. Ситника, Г. Федуняка та інших.

Питання, що піднімається, вимагає не тільки аналізу нормативно-правових актів з питань правового регулювання сферою національної безпеки, а й численного аналізу матеріалів політологічного, економічного, соціального та іншого характеру. На жаль, у сучасних умовах багато аналітичних матеріалів та прогнозів, які створюють авторитетні центри, виконують не лише функцію об'єктивного аналізу глобальних і регіональних процесів, а й використовуються як інструмент маніпуляції. Це стало особливо помітним під час російсько-української війни, адже однією з перших жертв війни завжди є об'єктивна інформація. Додатково, заангажованість і вплив різних силових центрів на експертні установи зумовлюють те, що чимало аналітичних матеріалів мають виключно штучний характер. Їх створюють у рамках інформаційної війни з метою моделювання, коригування порядку денного ключових глобальних і національних гравців, а також для формування політичних замовлень на майбутнє. Цей аспект підкреслює і ряд дослідників, зокрема, С. Мітряєва та О. Гогоша [2, с. 138; 3, с. 18].

Ряд науковців небезпідставно акцентують увагу на базових ключових поняттях національно безпекового законодавства. Так, на погляд О. Дзьобаня (дослідник проводив аналіз ще під час т.з. «гібридної війни» з російською федерацією), майбутні перспективи державної безпеки України в умовах сучасної війни та неминучих за нею геополітичних змін, значною мірою залежать від чіткого розуміння та розмежування ключових безпекових концептів. Поняття «національна безпека» та «державна безпека» мають спільні риси, однак їх застосування відрізняється залежно від характеру загроз [4, с. 364, 367-368].

Згідно із Законом України «Про національну безпеку України», національна безпека охоплює захист державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного устрою та інших національних інтересів від усіх реальних і потенційних загроз. Державна безпека, у свою чергу, акцентує увагу на протидії загрозам, переважно, невоєнного характеру, зокрема кіберзагрозам, терористичній діяльності, підривній інформаційній діяльності та іншим викликам [4, с. 368].

О. Пархоменко-Куцевіл поділяє погляди О. Дзьобаня та додатково підкреслює, що у світлі сучасних геополітичних трансформацій важливо враховувати, що воєнна безпека, як частина національної безпеки, орієнтована на захист від воєнних загроз, зокрема, агресії з боку інших держав. У той час, як державна безпека зосереджується на захисті від внутрішніх і зовнішніх викликів, що не є безпосередньо воєнними, але можуть підірвати функціонування держави,

її економіку, політичну стабільність та інформаційний простір, у тому числі і у період повномасштабної війни [5, с. 148].

Глобалізація в умовах повномасштабної збройної агресії принесла не лише політичні дивіденди та деякі нові економічні можливості нашій державі, а й нові загрози, зокрема для демократичних цінностей «відкритого суспільства». Це питання актуальне не лише для України, але й для багатьох інших країн. Аналітики фіксують посилення глобальних кризових тенденцій, у тому числі через вплив війни. Традиційні міжнародні організації та альянси не встигають адаптуватися до нових політичних і безпекових викликів, що змушує держави швидко формувати нові коаліції та реформувати старі структури. Відповідно, політична ситуація в Україні на тлі війни набуває ознак глибокої системної кризи. В умовах війни та її непередбачуваних наслідків лише небагато українських і міжнародних експертів наважуються робити обґрунтовані прогнози щодо подальшого політичного розвитку країни. Стрімкість і хаотичність як внутрішніх, так і зовнішніх процесів, загострених війною, стали серйозним викликом для всіх основних політичних гравців [6, с. 113].

Війна також підсилила прояви націоналізму в різних країнах, як у політичному, так і в економічному аспектах. Деякі радикальні режими використовують глобальну нестабільність для випробування нових видів озброєнь, включно з ядерними, ігноруючи застереження міжнародної спільноти. Попри активну антитерористичну діяльність провідних держав світу, терористичні угруповання, особливо ісламістські, продовжують залишатися значним фактором глобальної небезпеки, посилюючи напруженість у світі, що вже переживає наслідки війни в Україні [6, с. 73].

На сучасному етапі Організація Північноатлантичного договору (НАТО) активно створює передумови для посилення своєї оперативної присутності на східному фланзі Європи. Інтенсифікація військової присутності НАТО у Східній Європі стала прямою відповіддю на повномасштабну збройну агресію російської федерації проти України. У зв'язку з цим, співпраця Києва з Альянсом після лютого 2022 року перейшла на якісно новий рівень.

Починаючи з 2014 року, у взаєминах між Україною та НАТО з'явилися чинники, що підвищили інтерес Альянсу до поглиблення співробітництва з Україною та потенційної інтеграції нашої держави до його структури. Головним стимулом стала унікальність досвіду, який здобули Збройні Сили України у протидії як прямій військовій агресії, так і методам «гібридної війни», що активно застосовують збройні сили російської федерації.

Цей досвід охоплює широкий спектр заходів, зокрема використання військових та невійськових засобів боротьби, зміцнення структур Міністерства оборони, Генерального штабу та угруповань, частин і підрозділів ЗСУ. Особливий акцент зроблено на посиленні кадрового потенціалу, зокрема офіцерського складу. Одночасно зі зміцненням армії здійснюються масштабні заходи контр терористичного характеру під керівництвом СБУ, спрямовані на протидію проникненню диверсантів і боротьбу з терористичною загрозою. Однак значна нестача ресурсів, у тому числі людських, залишається одним із

ключових викликів, особливо в умовах безперервного зростання якісного рівня воєнних дій [7].

У контексті неминучих геополітичних змін такий досвід має стратегічне значення для майбутнього державної безпеки України. Інтеграція до системи колективної безпеки НАТО відкриває перспективи для зміцнення обороноздатності країни, адаптації до сучасних викликів і побудови ефективної моделі протидії воєнним та іншим загрозам. Український досвід стає цінним внеском у реформування глобальної системи безпеки, яка нині переглядається через виклики, спричинені збройною агресією росії.

М. Шевченко, О. Зозуля, Г. Храпач, А. Лепіхов, І. Котерлін та ряд інших дослідників вважають, що російсько-українська війна стала визначальним чинником, який не лише змінив внутрішньополітичний ландшафт України, але й суттєво вплинув на трансформацію глобального безпекового порядку. Конфлікт продемонстрував слабкі сторони існуючих міжнародних структур, зокрема ООН, ЄС та НАТО, та висунув на перший план потребу їхньої адаптації до нових викликів. Україна, опинившись на передовій боротьби з агресією зі сходу, зі сторони сусідньої агресивної і деструктивної квазідержави, отримала унікальний досвід, який стає ключовим елементом не лише для її власної безпеки, а й для модернізації підходів до міжнародної безпеки в цілому. Інтеграція до міжнародних структур, таких як НАТО, та посилення співпраці з ними відкриває перед Україною нові перспективи для зміцнення обороноздатності, реформування безпекового сектору та побудови комплексної системи протидії воєнним і невоєнним загрозам [7 - 9].

Отже, як вбачається, майбутнє державної безпеки України в умовах геополітичних змін залежить від спроможності ефективно використовувати здобутий воєнний, політичний, економічний досвід, розвивати внутрішню безпекову систему та активно інтегруватися у глобальні та регіональні безпекові механізми країн розвиненої демократії. Лише поєднання внутрішніх реформ і міжнародної співпраці з країнами Північноатлантичного Альянсу дозволить Україні перемогти у цій війні та стати невід'ємною частиною оновленої системи глобальної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Ситник Г. П. Виклики національній безпеці у контексті формування нового світового порядку: *курс лекцій* / Г. П. Ситник. К: ТОВ "САК Лтд.", 2023. 103 с.
2. Мітряєва С. І. Проблеми національної безпеки України в умовах глобалізації / Україна на перехресті геополітичних інтересів: актуальні аспекти проблеми. *Матеріали Міжнародної наукової конференції*. Ужгород. 2007. Вид-во Закарпатського державного університету. 304 с. С.135-140.
3. Гогоша О. Взаємини України з НАТО в умовах російської агресії. Безпекові виклики у геополітиці ХХІ століття. *Матеріали Щорічної Міжнародної науково-практичної конференції*. 23 листопада 2017 року. Львівський національний університет ім. Івана Франка. С.17-20.

4. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади: *монографія* / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків: Право, 2021. 776 с.

5. Пархоменко-Куцевіл О. Проблеми забезпечення національної безпеки в умовах воєнного часу. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти*. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування», Вип. 3, 2023. С. 143-150.

6. Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття: *збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (7-8 грудня 2023 року)*. Вид-во «Житомирська політехніка». URL: <https://conf.ztu.edu.ua/natsionalna-bezpeka-v-umovakh-viyny-pislyavoyennoyi-vidbudovy-ta-hlobalnykh-vykykiv-khkhi-stolittya-zbirnyk-tez-dopovidey-vseuk-rayinskoyi-naukovo-praktychnoyi-konferentsiyi-7-8-hrudnya-2023-roku/> (дата звернення: 30.01.2025).

7. Шевченко М. М., Зозуля О. С., Храпач Г. С., Лепіхов А. В. Російсько-українська війна: особливості реалізації загроз державному суверенітету України та перспективи виходу з війни. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2022. № 2(75). URL: <http://znp-cvsvd.nuou.org.ua/article/view/266598/262571> (дата звернення: 30.01.2025).

8. Котерлін І. Б. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану в аспекті забезпечення інформаційних прав та свобод. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2022/25.pdf (дата звернення: 30.01.2025).

9. Мартинюк О. В. Трансформація викликів і загроз національній безпеці у сфері безпеки державного кордону в умовах формування нового світового порядку. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. Випуск 37. 2023. С. 81-84.